

Araştırma Makalesi

Karacahisar Kalesi Örnekleri Işığında I. Murad Sikkeleri*

Hasan Yılmazyaşar*

(ORCID ID: 0000-0001-8148-9562)

Makale Gönderim Tarihi

04.02.2023

Makale Kabul Tarihi

13.02.2023

Atıf Bilgisi/Reference Information

Chicago: Yılmazyaşar, H., "Karacahisar Kalesi Örnekleri Işığında I. Murad Sikkeleri", *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 8/1 (Mart 2023): 1025-1054.

APA: Yılmazyaşar, H. (2023). Karacahisar Kalesi Örnekleri Işığında I. Murad Sikkeleri. *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 8 (1), 1025-1054.

Öz

Bu makalenin amacı Eskişehir Karacahisar Kalesi'nde 2019-2022 yılları arasındaki kazılarında bulunmuş olan örneklerinden yola çıkarak I. Murad sikkelerinin nümizmatik açıdan irdelenmesi ve söz konusu sikkelerin Karacahisar Kalesi tarihine dair sunduğu verilerin değerlendirilmesidir. Karacahisar Kalesi Eskişehir merkeze yaklaşık 7 km. mesafede yer alan bir ortaçağ kalesidir. Arkeolojik veriler ışığında 7. yüzyıldan itibaren iskana sahne olduğu anlaşılan kale 1230'lu yıllarda Ertuğrul Gazi, 1288 yılında ise Osman Gazi tarafından fethedilmiştir. Kale ilk hutbenin okunduğu ve beyliğinin kurumsallaşması ile ilgili ilk uygulamaların gerçekleştirildiği bir yerleşim yeridir. 2019 – 2022 yılları arasında kalede gerçekleştirilen arkeolojik çalışmalarda

* Karacahisar Kalesi kazıları Kültür ve Turizm Bakanlığı ve Anadolu Üniversitesi iş birliği ve destekleri ile gerçekleştirilmekte olup, kazı ve araştırma çalışmaları Anadolu Üniversitesi (Proje No: 1906E108 / 2206E052) ve Türk Tarih Kurumu tarafından Bilimsel Araştırma Projesi olarak desteklenmektedir.

* Dr. Öğr. Üyesi, Anadolu Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü, Türkiye, hyasar@anadolu.edu.tr.

Assist. Prof. Dr., Anadolu University, Faculty of Letters, Department of History of Art, Republic of Türkiye.

okunabilir durumda bulunan 722 sikkeden 281'i I. Murad'a aittir. I. Murad döneminde basılmış olan üç tip gümüş ve beş tip bakır (mangır) örneği olduğu bilinmektedir. Karacahisar Kalesi sikkeleri arasında söz konusu sekiz tipten beşine ait örnekler rastlanmıştır. Kalede en yoğun sikke grubu olan I. Murad sikkeleri 1362-1389 yılları arasında darp edilmiş olup, söz konusu sikkeler Karacahisar ve Osmanlı tarihine dair önemli çıkarımlara kaynaklık eder.

Anahtar Kelimeler: Karacahisar, Kale, Osmanlı, Sikke, I. Murad, Ortaçağ, Arkeoloji.

Coins of Murad I in the Light of the Examples of Karacahisar Castle

Abstract

The aim of this article is to examine the coins of Murad I in terms of numismatics, based on the samples found in the excavations of Eskişehir Karacahisar Castle between 2019-2022, and to evaluate the data that these coins are a source for the history of Karacahisar Castle. Karacahisar Castle is approximately 7 km from Eskişehir center. It is a medieval castle located in the distance. The castle, which is understood to have been inhabited since the 7th century in the light of archaeological data, was conquered by Ertuğrul Gazi in the 1230s and by Osman Gazi in 1288. The castle is the settlement where the first sermon was read and the first practices related to the institutionalization of the principality were carried out. 281 of the 722 coins found in the archaeological studies carried out in the castle between 2019 and 2022 belong to Murad I. It is known that there are three types of silver and five types of copper (mangır) samples minted during the reign of Murad I. Among the coins of Karacahisar Castle, examples of five of the eight types are found. The coins of Murad I, the most concentrated group of coins in the castle, were minted between 1362-1389, and these coins are the source of important inferences about Karacahisar and Ottoman history.

Keywords: Karacahisar, Castle, Ottoman, Coins, Murad I, Medieval, Archeology.

Giriş

I. Murad (Hüdavendigâr) dönemi 1362-1389 yılları arasında 3. Osmanlı padişahı olan I. Murad'ın yönetim sürecini tanımlar. Ne yazık ki I. Murad döneminin de içerisinde olduğu Osmanlı Beyliği'nin 14. yüzyılına dair tüm olguları yazılı kaynaklar üzerinden okumak mümkün değildir. Dolayısı ile söz konusu dönemin tarihine dair bilinmeyenler son

derece fazladır. Dönemin ekonomik tarihine dair yazılı belgeler ise yok denecek kadar azdır. Bu bağlamda bahsi geçen dönemden günümüze ulaşmış üzerlerinde yazılı veriler bulunan sikkeler son derece önemli belge niteliği ile hem arkeolojik olarak bulunduğu alana hem de temsil ettiği uygarlığa dair özel bilgiler aktarabilmektedir.

Farklı örnekleri olduğu hususunda tartışmaları devam etmekle birlikte Osmanlıların ilk sikkesinin Osman Gazi tarafından basılan bir gümüş akçe olduğu artık büyük ölçüde netlik kazanmıştır¹. Bu dönemden Fatih Sultan Mehmed dönemine kadar Osmanlı ekonomisinin temelini ağırlıklı olarak gümüş akçelerin oluşturduğu anlaşılır. İslam geleneğinde gümüş sikkelere dirhem denildiği², ilk Osmanlı gümüş paralarının dirhem biriminden çok farklı olduğu ve dirhem beliri bir kesriyle ifade edilemediği için akçe teriminin kullanıldığı³ ve Selçuklu sikkelerinden ayrılması için “akçe-i Osmanî” yada “Osmanî” olarak da anıldığı bilinmektedir.⁴ Osmanlı akçelerinin ilk zamanlarda 100 dirhem gümüşten 260 adet darbedildiği; ağırlıklarının yaklaşık 1,15 gr olduğu ve ilk 150 yıl boyunca Fatih Sultan Mehmed

¹ Bu hususta detaylı tartışmalar için bkz. Halil Sahillioğlu “Kuruluşun XVIII. Asrın Sonlarına Kadar Osmanlı Para Tarihi Üzerinde Bir Deneme”, *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 1958, 21; İbrahim Artuk, “Osmanlı Beyliğinin Kurucusu Osman Bey'e Ait Sikke”, *I. Uluslararası Türkiye'nin Sosyal ve Ekonomik Tarihi (1071-1920) Kongresi (11-13 Haziran 1977)*, (ed. O. Okyar, H. İnalçık) Ankara 1980, s. 27-33; Rolf Ehlert, *Umlaufgeld im Osmanischen Reich, Band I*, Heidelberg 2013, s.13; İsmail Günay Paksoy, “Osman Gazi'nin Şimdiye Kadar Yayımlanmış Tek Gümüş sikkesi üzerine Düşünceler”, *I. Uluslararası Anadolu Para Tarihi ve Numismatik Kongresi (25-28 Şubat 2013) Bildiriler* (ed. Kayhan Dörtlük- Oğuz Tekin-Remziye Boyraz Seyhan), İstanbul 2014, s. 443-456; Hakan Yılmaz, “Osman Gazi'nin 700/1300-1301'de Yenişehir'de Bastırdığı Üçüncü Sikkesi”, *Vakanüvis*, V.4, Aralık 2019, 81-120; Betül Teoman, “Erken Dönem Osmanlı Sikkeleri (1299-1453)”, *Fetih Öncesi Osmanlı Sanatı ve Mimarisi*, Ed. Y. Özbek - A. Budak, Konya 2020, s. 403-406.

² Halil Sahillioğlu, “Dirhem”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (9), 1994, s. 368-371.

³ Halil Sahillioğlu, “Akçe”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (2), 1989, s. 225.

⁴ Nuri Pere, *Osmanlılarda Madenî Paralar (Yapı ve Kredi Bankasının Osmanlı Madeni Paraları Koleksiyonu)*, İstanbul 1968, s. 12; A. Semih Tulay, *Genel Numismatik Sözlüğü*, İstanbul 2001, s. 15.

dönemine kadar geçen sürede ayarlarında önemli bir değişiklik yapılmadığı belirtilir.⁵

Emeviler döneminde “Fels” olarak anılan mangır Moğolca nakit manasındaki Mungun – Mongon’dan türetilmiştir⁶. Pul ve Mangur olarak da bahse konu olan küçük değerdeki bakır paralar⁷ Osmanlı döneminde genellikle mangır olarak tanımlanmıştır. Osmanlı para sisteminde altın ve gümüş paralar madeni kıymeti ile doğru orantılı bir değerlere sahipken bakır paraların madeni değeri ile ekonomik değeri arasında büyük farklar bulunur⁸. Bu farkın özellikle devlet tarafından belirlendiği, basımını tekelinde tuttuğu ve temelde bakır paraların darb ve dağıtımının bir vergi uygulaması olduğu belirtilir.⁹ Her ne kadar erken döneme dair kayıtlar olmasa da yeni paraların piyasaya sürülmesi ile birlikte eski paraların kullanımının yasaklandığı ve kullananların cezalandırıldığı bilinmektedir¹⁰. İlk olarak I. Murad döneminde basılmaya başlanan bakırdan üretilen mangırların¹¹ akçe karşısındaki değerinin değişken ve 4, 8, 12, 16, 24 mangırın 1 akçeye eş değerde kabul edildiği dönemler olduğu belirtilir.¹² Fatih döneminde tedavülde olan büyük ve küçük boy mangırların akçe cinsinden değerinin 1/8 ve 1/24 oranında olduğu, 16. yüzyılın ikinci yarısında piyasaya sürülen yarım ve çeyrek mangır değerindeki bakır sikkelerin 32 adedinin 1

⁵ Atom Damalı, *Osmanlı Sikkeleri Tarihi*, Nilüfer Damalı Eğitim, Kültür ve Çevre Vakfı, İstanbul, 2010, C. 1, s. 64; Pere, *age*, s. 12-13; Teoman, *agm*, s. 403. Akçe hakkında detaylı bilgi için bkz. Sahillioğlu, “Akçe”, s. 224- 227. Sahillioğlu kuruluşun Fatih Dönemine kadar olan süreci “akçeler devresi” olarak tanımlar. Sahillioğlu, “Kuruluşun”, s. 32.

⁶ Ali Bey, “I. Murad’ın Sikkeleri”, *Türk Tarih-i Encümeni Mecmuası*, No:4, 81, İstanbul 1340, s. 248-249; Oğuz Tekin “Mangır”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (27), 2003, s. 568; A. Semih Tulay, *Genel Nümizmatik Sözlüğü*, İstanbul 2001, s.135; Celil Ender ve Orhan Okay, *Türk Nümizmatik Sözlüğü*, İstanbul 2007, s.46.

⁷ A. S. Tulay, *age.*, s.135. Halil Sahillioğlu “Kuruluşun”, s. 10. Bu hususta detaylı tartışma için bkz. Ali Bey, “I. Murad’ın Sikkeleri”, *Türk Tarih-i Encümeni Mecmuası*, No:4, 81, İstanbul 1340, s. 247-249.

⁸ Necdet Kabaklarlı, *Mangır, Osmanlı İmparatorluğu Bakır Paraları*, İstanbul 1998, s. 5; Damalı, *age*, s. 40; Ş. Pamuk, *Osmanlı İmparatorluğu’nda Paranın Tarihi*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1999, s. 35.

⁹ Sahillioğlu, “Kuruluşun”, s. 123; Kabaklarlı, *age*, s. 5; Damalı, *age.*, s. 40.

¹⁰ Kabaklarlı, *age*, s. 5.

¹¹ Mangır hakkında detaylı bilgi için bkz. Oğuz Tekin, “Mangır”, s. 568.

¹² Damalı, *age*, s. 65.

akçeye eş değer kabul edildiği¹³, 1688 yılında ise değeri akçe ile eşit olan büyük mangırların basıldığı bilinmektedir¹⁴.

Günlük alışverişlerinde kullanılan ve bugünkü tabirle bozuk para olarak kabul edilen mangırların sayıca fazla basıldığı ve dönem dönem değişmekle birlikte devletin mangırlardan elde ettiği kazancın gümüş akçelere göre daha fazla olduğu belirtilir¹⁵. Osman ve Orhan Gazi dönemlerinden günümüze ulaşan herhangi bir mangır örneği yoktur¹⁶. I. Murad döneminde akçe darbı devam etmiş, yanısıra beş farklı tipte mangır basılarak dönem ekonomisine alım satım aracı olarak dahil edilmiştir.

Karacahisar Kalesi'ne Dair

Eskişehir'de bulunan Karacahisar Kalesi, kent merkezine yaklaşık 7 km. mesafede, kentin rakımından 222 m. yüksekte (1010 m.), Seyitgazi, Kütahya, Bursa ve Ankara yollarına hâkim son derece stratejik konumda yer alan bir ortaçağ kalesidir. Eskişehir ve çevresi Antik çağlardan itibaren askeri ve ticaret yollarının kesişme noktasında olması sebebi ile tarih boyunca stratejik bir rol üstlenmiş olmakla birlikte, kentin tarihini kesintisiz bir kronolojide takip etmek mümkün değildir.

Eskişehir kent merkezine çok yakın konumda olan ve kentin ortaçağdaki savunma sisteminin bir parçası olan Karacahisar Kalesi'nin tarihi hakkında bilinenler oldukça sınırlıdır. Kalenin Osmanlı öncesindeki ismine dair bugüne kadar herhangi bir tespit yapılamamıştır. Bu sebeple özellikle arkeolojik çalışmalar öncesi literatürde Dorylaion ve yakın çevresinde gerçekleşen olaylar ile Karacahisar Kalesi'nin tarihi birlikte ele alınmış, bir ortaçağ kastronu olmasından dolayı, kale kentlerin genel yapısı ve Bizans'ın savunma sistemi içerisindeki rolleri bağlamında bazı

¹³ Ali Bey, "I. Murad'ın Sikkeleri", s. 250; Pamuk, Paranın Tarihi, s. 35.

¹⁴ Ş. Pamuk, *age*, s. 148.

¹⁵ Betül Teoman, "Erken Dönem", s. 403.

¹⁶ Bazı özel koleksiyonlarda bulunan bakır sikkelerin Orhan Gazi'ye ait olduğu belirtilse de literatürdeki yaygın kabul ilk örneklerin I. Murad'a ait olduğu yönündedir. Bkz. Pamuk, *age*, s. 35.

tarihsel süreçlerin içerisine konumlandırılmıştır¹⁷. Bu sebeplerle Karacahisar Kalesi'nin Osmanlı öncesine dair yayınlarda yer alan bilgilerin büyük kısmı daha çok olasılıklar ile ifade edilen çıkarımlara dayanır. Bu durumun temel sebebi kaynaklardaki bilgilerin son derece yetersiz oluşu ve kazı çalışmalarında Bizans dönemine dair verilerin henüz kapsayıcı sonuçlara referans edebilecek yoğunlukta olmamasıdır.

Kalenin Bizans dönemindeki kullanımına dair arkeolojik bulgulardan tarihlendirme açısından en kayda değer olanları sikkelerdir. 2011-2014 yılları arasında gerçekleşen kazılarda bulunan Focas (602-610), II. Mikhael (820-829), VII. Konstantinos (913-959) ve X. Konstantinos (1059-1067) sikkeleri kalenin VII. ve XI. yüzyıllar arasında meskûn olduğuna işaret eder¹⁸. Kaleye dair öne sürülen argümanlardan biri Bizans döneminde stratejik ve çevreye hâkim konumuyla ateşle haberleşme sisteminin bir parçası olduğudur. Tarsus'tan başlayarak Hasan Dağı (Kapadokya), Frigya'da Dindymos Dağı eteklerine ve Dorylaion'a (Eskişehir), sonrasında Bitinya ve Propontis'teki istasyonlar aracılığı ile İstanbul'a ulaşan bu haberleşme sistemindeki kilit noktalardan olan Dorylaion'daki (Eskişehir) en yüksek kalenin Karacahisar olması, bu sistemin ayaklarından birinin Karacahisar Kalesi olduğu yönündeki düşünceleri destekler¹⁹.

¹⁷ Dorylaion'un yeri, kapsadığı alan ve tarihsel süreç içerisindeki değişim ve dönüşümü gibi birçok husus uzun yıllardır araştırmacılar tarafından farklı görüşler ile tartışılmaktadır. Bkz. William Mitchell Ramsay, *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası*, (Çev. Mihri Pektaş), Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1960, s. 90. Bu hususta güncel detaylı analiz ve tartışmalar için bkz. Selma Manaz, *Bizans Dönemi Dorylaion'u ile Anadolu Selçuklu Şehri Sultan Eyüğü / Sultan Öyüğü'nün (Eskişehir) Fiziki Yapısı*, Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Eskişehir 2019, s. 66-78; Cem Boz, *Anadolu Selçuklu, İlhanlı Ve Beylikler Döneminde Sultan Öyüğü (Eskişehir)*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2020, s. 1-20.

¹⁸ Erol Altınsapan - Zeliha Demirel Gökalp - Hasan Yılmazyaşar - Ali Gerengi, "2011-2014 Kazıları Işığında Eskişehir Karacahisar Kalesi", *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3, (10), 2015, s. 627; Erol Altınsapan-Meydan Palalı, *Osmanlı Beyliğinin Kurulduğu Yer, Eskişehir Karacahisar Kalesi Kazı Buluntuları (2011-2014)*, Doğukütüphanesi Yayınları, 2018, s. 101-102; H. Yılmazyaşar ve Z. Demirel Gökalp (2022) Tarihsel Bağlamda Karacahisar Kalesi'nde Bulunan Bizans ve Avrupa Sikkeleri, *Anadolu Araştırmaları*, 2022, Sayı: 27, s. 310-318.

¹⁹ Ebru Parman, "Eskişehir-Karacaşehir Köyünde Karacahisar Kalesi", *Kepikeç*, 15, 2002, s. 78.

Karacahisar Kalesi Hava Fotoğrafi

XI. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Selçuklu ile Bizans arasındaki hâkimiyet mücadelelerinin yoğun yaşandığı sınır hattında yer alan Karacahisar Kalesi'nin bu süreçte üstlendiği rolü ve kaledeki hâkim güçleri aktaran herhangi bir kaynak yoktur. Kalenin Dorylaion ve Miryokefalon savaşlarında etkin bir rol oynaması muhtemel olmakla birlikte, 1175 yılında gerçekleşen Miryokefalon savaşı sonrasında yıkılması kararlaştırılan kalelerden biri olan Dorylaion kalesi²⁰ ile kastedilenin Karacahisar olması muhtemeldir.

Osmanlı dönemi ile birlikte Karacahisar olarak adlandırıldığı anlaşılan kaleye Osmanlı kroniklerinde özellikle de devletin kuruluş anlatılarında sıklıkla yer verilmiştir. Osmanlı Beyliği'nin kuruluş dönemine tarihlenen herhangi bir Osmanlı kroniği bulunmamakla birlikte, XIV. yüzyıla dair birçok tarihsel olay anlatısında olasılıkla aynı kaynaktan (Yahşi Fakih Menakıbnamesi)²¹ beslenen ilk Osmanlı tarih yazarları Karacahisar Kalesi'nin H. 687 / M. 1288-89 yılında Osman Gazi tarafından fethedildiğini bildirir²². Kroniklerdeki ortak anlatılara göre kalenin

²⁰ Niketas Khoniates (1995). *Historia (Ioannes Ve Manuel Komnenos Devirleri)*. Çev. Fikret İştan, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1995, s. 131-133.

²¹ Bkz. Victor L. Ménage, "The Menaqib of Yakhshi Faqih", *Bulletin of the School of Oriental and African Studies*, 26, (1963), s. 50-54.

²² Âşıkpaşazâde, *Osmanlı Tarihi (1285-1502)*, Haz. Necdet Öztürk, 1. Baskı, Bilge Kültür Sanat Yayınları, İstanbul 2013, s. 16-17; Mehmed Neşri, *Cihannümâ - Osmanlı Tarihi (1288-1485)*, haz. N. Öztürk, Çamlıca Yayınları, İstanbul 2008, s. 42.

fethinin ardından, şehrin (kalenin) evleri boş kalmış, Germiyan ve “başka yerlerden” çok sayıda insan yerleştirilerek iskân sağlanmış, kiliseler mescid ve camiye çevrilmiş, pazar kurulmuş, ilk vergi burada kayda geçmiş ve Tursun Fakih tarafından ilk hutbe de Karacahisar Kalesi’nde okunmuştur²³. Neşrî’nin anlatımına göre ilk sikke yine bu süreçte basılmıştır²⁴. Aynı tarihsel akışta kalenin adı sancak olarak tanımlanarak yönetimi Orhan Gazi’ye bırakılmış, Tursun Fakih kadı, Gündüz Alp ise subaşı olarak görevlendirilmiştir²⁵.

Kroniklerde Karacahisar Kalesi’nin Osman Gazi döneminde aktif olarak kullanıldığına ve Osmanlı’nın ilk merkezi / başşehri olarak nitelenmesine zemin oluşturan merkez hüviyetine atıfta bulunan anlatılar yer alır²⁶. Orhan Gazi döneminde Beyliğin hâkim olduğu topraklar oldukça geniş sınırlara ulaşmasına karşın Karacahisar’ın kullanılmaya devam ettiği, bu süreçte Karacahisar’ın yönetimini Gündüz Alp’in üstlendiği anlaşılmaktadır²⁷.

Orhan Gazi dönemini izleyen süreçte Osmanlı kronikleri Karacahisar ile ilgili suskundur. Dolayısı ile kalenin XIV. yüzyılın ikinci yarısından itibaren hangi sıklıkla ve ne ölçüde kullanıldığını kaynaklardaki veriler üzerinden takip etmek güçtür. 1524 yılına ait Maliye’den Müdevver (MAD) tasnifinde yer alan defterdeki kayıta²⁸ kalenin Fatih Sultan

²³ Âşıkpaşazâde, *age.*, s. 28-29; Neşrî, *age.*, s. 52; Oruç Beğ: Oruç Beğ Tarihi: Osmanlı Tarihi (1288-1502), Haz. N. Öztürk, Bilge Kültür Sanat, İstanbul, 2014, s. 14.

²⁴ Neşrî, *age.*, s. 53.

²⁵ Âşıkpaşazâde, *age.*, s. 31; Neşrî, *age.*, s. 52, 54; Oruç Bey, *age.*, s. 14.

²⁶ Âşıkpaşazâde’nin Osman Gazi dönemindeki ilk fetihleri aktardığı anlatılarda “güzelleşip gelişmesi” yönünde beklenti-amaç vurgusu yapılan tek yerleşim Karahisar’dır (Karacahisar) : (Osman Gazi) “*Karındaşı Gündüz’ü okudu. Eydür: “Sen ne dersin kim biz bu vilâyetleri nice feth edevüz ve ne sûretilen yüriyevüz kim leşker cem oluna” dedi. Karındaşı eydür: “Nevâhimüzde olan vilâyetleri uralum, bozalum” der. Osman Gâzi eydür: “ Bu râyun fesadı vardır. Anuniçün kim bu nevâhilerümüzi yıkup bozarsavuz, bu şehrimüz kim Karaqhisar’dur, mamur olmaz. Evvel rây u tedbir budur kim konşularımızile dostlukların edevüz”*. Bkz. Âşıkpaşazâde, *age.*, s. 18, 19.

²⁷ “İznikimid’i oğlu Süleyman Paşa’ya kim vermişidi. Anı Yenice’ye ve Göynük’e ve Mudurnu’ya havâle etmişidi. Bir oğlunu dahi kim Murad Han Gazi’dür, Bursa sancağını ana verdi. Adını Beğ sancağı kodu. Karacahisar’ı emmüsi oğlu Gündüz’e verdi. Orhan Gazi kendü cemî’i vilâyetine nâzir oldu...” Bknz. Âşıkpaşazâde, *age.*, s. 60.

²⁸ Halil İnalçık, “Karacahisar / Karacaşehir Üzerine Bir Belge” VIII. Uluslararası Türkiye’nin Sosyal ve Ekonomik Tarihi Kongresi, Ed. Nurcan Abacı, Lulu Press, Morrisville 2006, s. 9-

Mehmed zamanında terkedildiği yönündeki veri, Osman Gazi döneminde başlayan iskânın Fatih dönemine kadar devam ettiğini bildirmesi açısından önemlidir: *“Evkaf-ı cami-i Karacaşehir. Kadimden merhûm Sultan Mehmed Han beratıyla mezkûr camiye hatib olanlar aşağıda mezkûr olan evkafa mutasarrıflar imiş. El-haletü hazihi, Karacaşehir asıl yerinden intikal idüb emr-i padişahiyle Karacaşehir altında bir yerde müctemî olub şehir olmuştur, cami-i mezbur kal’ada harab kalmıştır”*.

I. Murad Dönemi Sikkeleri - Tipolojik Analiz

I. Murad sikkelerine dair sınırlı sayıdaki yayınlarda sikkelerin tipleri hususunda farklı görüşler ileri sürülmüştür. Bu hususta en erken çalışmalardan birisinin müellifi olan İ. Artuk I. Murad sikkelerini dört tip akçe ve beş tip mangır olmak üzere 7 tipe ayırır²⁹. Osmanlı akçelerine dair en spesifik ve geniş çalışmalardan birisine imza atan Srećković ise I. Murad’ın üç tip akçesi olduğunu belirtmektedir³⁰. Akçelerin tipolojisi hususunda Srećković’in görüşü doğrultusunda bir fikir birliği olduğu anlaşılmakta; basım tarihi ve yeri bulunmayan söz konusu akçelerin üzerindeki yatay çizgilerin sayısı dikkate alınarak farklı tarih aralıklarını temsil eden 3 tipi olduğu belirtilmektedir.³¹ Sahillioğlu, üç tip (tecdid) altında değerlendirdiği I. Murad akçelerinin ilk ikisinin Orhan Gazi’nin 3. Tip akçesi ile şekil ve vezin benzerliği olduğunu, 3. tecdidde akçesinin takviye edildiğini bildirmektedir³². Dönemin mangırları ise 5 farklı tipte basılmıştır. Karacahisar Kalesi’nde ele geçen 281 adet I. Murad sikkelerinden 7’si akçe, 274 ise mangırdır³³. Bahsi geçen sikkeler arasında I. Murad’ın bilinen akçe tiplerinden 2’sine, mangır tiplerinden ise 3’üne ait örnekler bulunmaktadır. Akçeler arasında yoğunluğun “3. Tip” örneklerinden oluşması dikkat çekicidir.

12; Halime Doğru “Karacahisar Kalesi ve Osmanlı Devleti’nin Kuruluşundaki Önemi”, *Sosyal Bilimler Dergisi*, Eskişehir 2001, s. 121-122.

²⁹ İ. Artuk, “Murad I Sikkelerine Genel Bir Bakış”, *Belleten*, 184, 1983, s. 787-793.

³⁰ Slobodan Srećković, *Akches, Orhan Gazi - Murad II, 699-848 AH*, Volume I, Belgrad 1999, s. 29-31.

³¹ Bkz. Srećković, *age.*, s. 29-31.

³² Sahillioğlu, “*Kuruluşta*”, s. 36.

³³ Makalenin yazım sürecinde titiz okumaları ile çalışmaya önemli katkılar sunan Öğr. Gör. Betül Teoman, Sanat Tarihçi – Nüvizmat Gültekin Teoman ve Prof. Dr. Zeliha Demirel Gökalp’e çok teşekkür ederim.

Akçe- 1.Tip: ³⁴	
	AR , Akçe, DY, TY, 1,08 gr. 17 mm. ³⁵
	Ön Yüz: Murad bin Orhan halled'Allahü mülkehu ³⁶
	Arka Yüz: Kelime-i Tevhid, etrafında dört halife adı
Akçe- 2. Tip: ³⁷	
	AR , Akçe, DY, TY, 0,80 gr. 15 mm. 11h (KH2020-S329)
	Ön Yüz: Murad bin Orhan halled'Allahü mülkehu
	Arka Yüz: Kelime-i Tevhid
Akçe- 3. Tip: ³⁸	
	AR , Akçe, DY, TY, 1,13 gr. 14 mm. 9h (KH2020-S303)
	Ön Yüz: Murad bin Orhan
	Arka Yüz: Hullide mülkühu ³⁹

³⁴ Ön yüzde tek çizgi ile satırın ayrıldığı örnekler; Saltanatının ilk on yılına (1362-1372) tarihlenir. Bkz. Srečković, *age.*, 30; Benzer örnekler için bkz. Halil Ethem Bey, Müze-i Hümayun Meskûkât-i Kâdimiye İslâmiyye Kataloğu, Meskûkât-i Osmaniye, Kısım-ı Sadis, C. I, Kostantiniyye 1334, s.5-18; Jem Sultan, *Coins of the Ottoman Empire and the Turkish Republic: A Detailed Catalogue of the Jem Sultan Collection*, V. I, California 1977, s.14; İbrahim Artuk – Cevriye Artuk,, *İstanbul Arkeoloji Müzeleri Teşhirdeki İslâmî Sikkeler Kataloğu*, C. II, İstanbul, 1974, s.456-457; N. Pere, *age*, Levha 2.

³⁵ Karacahisar Kalesi kazılarında "1. Tip" akçesine henüz rastlanmamıştır. Örnek için bkz. B. Teoman, "Erken Dönem", s. 409.

³⁶ "Allah mülkünü (devletini) daim kılsın" anlamındadır. Anadolu'da basılmış sikkelerde yoğun olarak kullanılmış bir duadır. Bkz. Betül Sağıt, *Anadolu Darplı İslâmî Sikkelerde Yazı (1071-1402)*, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2012, s. 134.

³⁷ Her iki yüzde çift çizgi ile satırların ayrıldığı örnekler; saltanatının ikinci on yılına (1372-1382) tarihlenir. Benzer örnek için bkz. Srečković, *age.*, s. 30, 33.

³⁸ Akçenin arka yüzündeki Kelime-i Tevhid'in yerine "Hullide mülkühu" ibaresinin yerleştirildiği ve satırın üç çizgi ile ayrıldığı bu tipin I. Murad'ın saltanatının son döneminde (1382-1389) basılmış olduğu ileri sürülür. Srečković, *age.*, s. 30; Damalı, *age.*, s. 141-143; B. Teoman, "Erken Dönem" s. 408-409.

³⁹ Benzer örnek için bkz. Johnson, Brian - Şentürk, Şennur, *Saltanatın İki Yüzü, YKB Sikke Koleksiyonu Sergi Kataloğu*, No: 4, İstanbul 1995, s. 20.

olarak tanımlanır⁴⁶. Bahsi geçen akçe ve mangırların (Akçe Tip 1 – Mangır Tip 1) ön yüzünde “*Murad bin Orhan halled’Allahü mülkehu*” ibaresinin bulunması, her iki sikke tipinin aynı zamanlarda darp edildiğine yönelik tespitler açısından anlamlıdır. I. Murad’ın ikinci tip mangırın bir yüzünde sultanın (Murad) ve babasının (Orhan) adı, diğer yüzünde *Hullide mülkühu* temennisi / duası yer alır⁴⁷. Üçüncü tip olarak sınıflandırılan örneklerde ise; sikkenin her iki yüzünde kare çerçeve içerisinde *Murad Bin Orhan* yazılıdır⁴⁸. I. Murad’ın bu tipteki mangırlarından Karacahisar kazı çalışmalarında yoğun olarak ele geçmektedir.

I. Murad’ın dördüncü tip mangır tarihi (H. 790) belirtilen tek sikkesidir. Bahsi geçen mangır basıldığı ay adının (Ramazan) yazıldığı tek Osmanlı sikkesi olması bakımından da ayrı bir öneme sahiptir⁴⁹. Mangırın ön yüzünde *Murad* ve *azze nasruhu*, arka yüzünde ise *Ramazan 790* yazılıdır⁵⁰. Söz konusu tipin hatalı darp ve farklı yazı karakteri olan örneklerinin temsil ettiği bir alt varyantı bulunur.

“5. Tip” mangır literatürde çok örneği olmayan bir yüzünde aslan figürü diğer yüzünde stilize Murad yazısı bulunan örnektir. Sikke üzerindeki stilize Murad yazısının I. Murad’ın diğer bazı sikke örneklerinde uygulandığı, diğer yüzdeki sağa doğru yönelmiş kuyruğu sırtına doğru kalkık aslan figürünün⁵¹ Anonim Germiyanoğlu sikkeleri ile

⁴⁶ Ali Bey, *age.*, s. 346. Ali Bey söz konusu çıkarımına “1. Tip” mangırların yazılarının kufi olmasını ve ilk dönem akçelerinde olduğu gibi satırların arasının tek sıra çizgi ile ayrılmış olmasını dayanak gösterir. Bknz. Ali Bey, *age.*, s. 346.

⁴⁷ Benzer örnek için bkz. Pere, *age.*, s. 51, no: 9. “Es-Sultan” ünvanı bahsi geçen mangırlardan önce Orhan Gazi’nin akçelerinde kullanılmış, sonrasında Çelebi Mehmed’in şehzadelik dönemi ile padişahlığı dönemine ait bazı akçe ve mangırlarında tercih edilmiştir.

⁴⁸ Benzer örnek için bkz. Kabaklarlı, *age.*, s. 68, no: 03-X-27.

⁴⁹ Bahsi geçen mangırların Karacahisar örnekleri ve tarihsel bağlamı ile ele alınarak değerlendirilmesini içerir bir makale yayın sürecindedir. H. Yılmazyaşar – G. Teoman, “Karacahisar Kalesi’nde Bulunan Bir Sikkenin İzinde: Ramazan 790 Tarihli I. Murad Sikkeleri”.

⁵⁰ Benzer örnek için bkz. Halil Ethem Bey, *age.*, s.17, no: 53; Kabaklarlı, *age.*, s. 73, no: 03-X-48.

⁵¹ Aslan figürü ile Germiyanoğlu Beyliği haricinde Batı Anadolu Beyliklerinden Menteşeoğulları, Aydınoğulları, Candaroğulları ve Karamanoğullarına ait sikkelerde de karşılaşılmaktadır. Bknz. Teoman, Gültekin, *Beylikler ve Erken Osmanlı Döneminde Anadolu’da Basılan Sikkeler Üzerinde Görülen Süslemeler (1300-1500)*, Ege Üniversitesi,

benzerliği dikkat çekicidir. Söz konusu tipi temsil eden mangırların az sayıda bulunması mangırın özel bir duruma ithafen yada kısa süreli darb edildiğini düşündürmektedir. 1381-1382 yılında Germiyan Beyinin kızı ile Şehzade Bayezid'in evliliğinde başta Kütahya olmak üzere, Kula haricindeki Germiyanoğlu topraklarının Osmanlı'ya çeyiz olarak verildiği bilinmektedir⁵². Bahsi geçen sikkedeki Germiyanoğlu sikkelerindeki aslan figürüne⁵³ benzer figür tercihi ve diğer yüzdeki Murad yazısı sikkenin bahsi geçen düğün ve sonrasında oluşan Germiyan Osmanlı ortaklığı (ittifak) ile alakalı olabileceği akla gelmekle birlikte mevcut bulgular ışığında bu yönde kesin bir yargıda bulunmak mümkün değildir.

Mangır Tip 1	
	AE, Mangır, DY, TY, 4,03 gr. 22 mm. 3h (KH2021-S004)
	Ön Yüz: Murad bin Orhan halled'Allahü mülkehu
	Arka Yüz: Es-sultanü'l a ⁵⁴ halled'Allahü mülkehu
Mangır Tip 2	
	AE, Mangır, DY, TY, 3,33 gr. 20 mm. ⁵⁵
	Ön Yüz: Murad bin Orhan
	Arka Yüz: Hullide mülkühu

Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2004, s. 178-179; B. Teoman - G. Teoman "Batı Anadolu Beylikleri Sikkelerinde Süslemeler", *XIX. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu (21-24 Ekim 2015), Bildiriler Kitabı*, C.II, Ed. Ceren Ünal, Cengiz Gürbıyık, TTK, Ankara 2019, s. 252-255.

⁵²Âşıkpaşazâde, *age.*, s. 79; Vedat Turgut, "Germiyanoğulları'nın Menşei, Vakıfları ve Batı Anadolu'nun Türkleşmesi Meselesi Üzerine", *Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi*, C. III, S. 5, (2017), s. 1-99.

⁵³ Bknz. B. Teoman - G. Teoman, *Germiyanoğlu Beyliği Sikkeleri*, Uluslararası Batı Anadolu Beylikleri Tarih, Kültür ve Medeniyeti Sempozyumu - III - Germiyanoğlu Beyliği, Ankara 2007, s. 195-196.

⁵⁴"Adil" veya "Azam" kelimesinin sadece ilk iki harfi "ayn" ve "elif" harfleri kalıpta yer almaktadır. Söz konusu sikke hakkında detaylı tartışma için bkz. İ. Artuk, "Murad I Sikkelerine", s. 790-793.

⁵⁵ Karacahisar Kalesi kazılarında "2. Tip" mangır örneğine henüz rastlanmamıştır. Örnek için bkz. B. Teoman, "Erken Dönem", s. 411.

Mangır Tip 3	
	AE, Mangır, DY, TY, 2,27 gr. 18x16 mm. 6h (KH2019-S037)
	Ön Yüz: Murad bin Orhan
	Arka Yüz: Murad bin Orhan
Mangır Tip 4	
	AE, Mangır, DY, Ramazan, H. 790, 1,41 gr. 18 mm. (KH2020-S67)
	Ön Yüz: (Mur)ad Han (azze) nasruhu
	Arka Yüz: Ramazan 790
Mangır Tip 4a	
	AE, Mangır, DY, Ramazan H. 790, 2,35 gr. 16 mm. (KH2020-S338)
	Ön Yüz: Murad (Han) azze nasruhu
	Arka Yüz: Ramazan 790
Mangır Tip 5 (?)	
	AE, Mangır, DY, TY, 1,18 gr. 19 mm (ŞBK-2068) ⁵⁶
	Ön Yüz: Murad (Stilize)
	Arka Yüz: Aslan Figürü

Osmanlı dönemine ait sikkeler içerisinde darp yeri bilgisi ilk olarak Orhan Gazi'ye ait akçelerde (Bursa) karşımıza çıkmakla birlikte, I. Murad'ın akçe ve mangırlarında darp yeri belirtilmemiştir. Başkent Bursa'da Orhan Gazi döneminden itibaren varlığı bilinen darphane I. Murad döneminde de kullanılmaya devam etmiş olmalıdır. Bursa

⁵⁶ Söz konusu sikke örneği Karacahisar Kalesi Kazılarında bulunmamıştır. N. Kabaklarlı tarafından motifli örnekler başlığı altında tanıtilen bir yüzünde stilize Murad yazısı diğer yüzünde aslan figürü bulunan örneğin yanısıra Dr. Şevkullah Bal Koleksiyonunda da bahsi geçen sikkenin bir örneği mevcuttur. Bknz. Kabaklarlı, s. 71 (03-X-41), V. Aydın, *Dr. Şevkullah Bal Koleksiyonu'ndaki Erken Osmanlı Sikkeleri*, Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, s. 104.

haricinde bu dönemde saray bulunan Edirne, Gelibolu ve Dimetoka gibi yönetsel yerleşimlerde bir darphane olup olmadığı ise bilinmemektedir.

Orhan Gazi döneminde teklik, ikilik ve beşlik olmak üzere üç tür akçe basıldığı tespit edilmiştir⁵⁷. 2'lik ve 5'lik akçelerin son derece nadir olması bu örneklerin darbinin devamlı olmadığını düşündürürken, Orhan Gazi'den sonra sadece teklik akçelerin basıldığına belirtisi olarak kabul edilir⁵⁸. N. Pere Orhan Gazi döneminde Fatih Sultan Mehmed dönemine kadar akçelerin ayar ve ölçülerinde önemli bir değişikliğe gidilmediğini belirtirken, akçelerin 1.15 gr. gümüşten olduğu ve yüz dirhem gümüşten 400 akçe kesildiği belirtir⁵⁹.

Karacahisar Kalesi'nde 2019-2022 yılları arasındaki kazılarda 7 adet I. Murad'a ait akçe bulunmuştur⁶⁰. Söz konusu akçelerin vezin olarak en hafifi⁶¹ 0.8 gr ağırlığında en ağırı ise 1.21 gr.⁶² ağırlığındadır. Bahsi geçen örneklerin ağırlık ortalaması 1.04 gr olup, çap ortalamaları ise 13.71 mm'dir.

Bakır paralarda farklı vezinlerde örneklerle karşılaşılmasının temel sebepleri olarak bakır çubuğun ezilmesi sırasında oluşan darbe farklılıkları, özensizlik, kalıp farklılıkları ve aşınma gibi etmenler üzerinde durulur⁶³. Karacahisar Kalesi örneklerinde de bahsi geçen farklılıklar açıkça takip edilebilmektedir. Ele geçen 274 mangırın ortalama ağırlığı 1.73 gr. olup, çaplarının ortalaması 15.50 mm'dir. En hafif mangır örneği 0,61 gr (14 mm)⁶⁴, en ağır örnek ise 4.44 gr'dır (21 mm)⁶⁵. Karacahisar Kalesi'ndeki I. Murad mangırları içerisinde 7 örnek⁶⁶ 4 gr ve üzerinde ağırlığa sahip olup bu mangırların tümünde çap değeri 20 mm. ve

⁵⁷ Sahillioğlu, *age.*, s. 225.

⁵⁸ Sahillioğlu, *age.*, s. 225.

⁵⁹ N. Pere, *age.*, s. 12.

⁶⁰ KH19-S-33 (Tip 3), KH19-S-44 (Tip 3), KH20-S-085 (Tip 3), KH20-S-294 (Tip 3), KH20-S-303(Tip 3), KH20-S-329 (Tip 2), KH21-S-115 (Tip 3).

⁶¹ KH20-S-329.

⁶² KH19-S-44.

⁶³ Ali Bey, *age.*, s. 250; Kabaklarlı, *age.*, s. 13.

⁶⁴ KH20-S-276.

⁶⁵ KH22-S-5.

⁶⁶ KH20-S-440, KH21-S-4, KH21-S-57, KH22-S-5, KH22-S-26, KH22-S-247, KH22-S255.

üzerindedir. Çap ölçüsü en küçük örnek 12 mm.⁶⁷, en büyüğü ise 26 mm'dir⁶⁸.

I. Murad dönemi akçe ve mangırları üzerindeki yazılarda Orhan Gazi dönemi örneklerine göre önemli değişikliklere gidildiği anlaşılmaktadır. Öncelikli olarak Orhan Gazi dönemi sikkelerinde karşımıza çıkan tarihin yazı ile verilmesi uygulamasından bu dönemde vazgeçildiği anlaşılmaktadır. I. Murad örneklerinde ilk defa karşımıza çıkan tarihin ve ay adı ile birlikte verilmesi tercihi ise bahsi geçen mangırlar (M-Tip 4) haricinde hiçbir Osmanlı sikkesinde tekrarlanmamıştır.

Orhan Gazi döneminde son derece çeşitli olan yazı içerikleri I. Murad dönemi itibariyle oldukça sade bir form ve kısa ifadelerle dönüşmüştür. Orhan Gazi akçelerinde yaygın tercih edilen Kelime-i Tevhid ve etrafında dört halife isminin yazılı olduğu sikkelere benzer uygulamanın I. Murad'ın ilk on yılına tarihlenen 1. Tip akçelerinde karşımıza çıkması dikkat çekici olup, ilk yıllarında I. Murad'ın babasının sikke kalıplarını örnek aldığına işaret eder⁶⁹.

I. Murad'ın diğer akçelerinde ise "Kelime-i Tevhid", "Hullide Mülkuhu" ve "Murad Bin Orhan" yazıldığı görülmektedir. Dönemin mangırlarında da son derece yalın ifadeler tercih edilmiş, sultanı tanımlayan "Murad Bin Orhan" ve "Murad Han" ibarelerinin yanısıra mangırları üzerinde Halled'Allahü Mülkehu, Azze Nasruhu, Es-sultanü'l a(zam) / a(dil) ifadeleri kullanılmıştır.

I. Murad Akçeleri	
Ön Yüz	A-Tip 1. Murad bin Orhan halled'Allahü mülkehu
	A-Tip 2. Murad bin Orhan halled'Allahü mülkehu
	A-Tip 3. Murad bin Orhan

⁶⁷ 12 mm. çapa sahip 15 sikke örneği bulunmakta, bu sikkelerin 0,69 gr ile 1,92 gr. arasında değişken ağırlığa sahip olması önceki satırlarda aşınma, özensizlik vs. gibi sebepler ile dikkat çekilen ölçü farklılıklarının kanıtları olarak anlamlıdır. Karacahisar örnekleri: KH20-S-163, KH20-S-208, KH20-S-270, KH20-S-278, KH20-S-333, KH21-S-173, KH22-S-41, KH22-S-93, KH22-S-174, KH22-S-204, KH22-S-225, KH22-S-232, KH22-S-234, KH22-S-242.

⁶⁸ KH22-S312.

⁶⁹ Ali Bey, *age.*, s. 251.

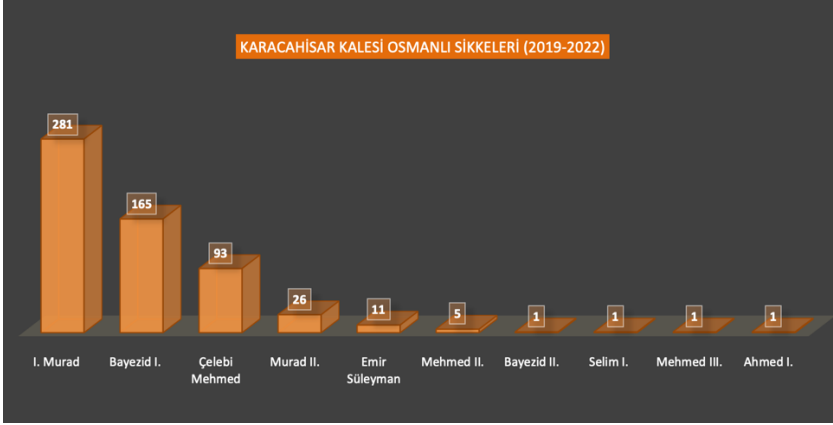
Arka Yüz	A-Tip 1. Kelime-i Tevhid, etrafında dört halife adı
	A-Tip 2. Kelime-i Tevhid
	A-Tip 3. Hullide mülkühu
I. Murad Mangırları	
Ön Yüz	M-Tip 1. Murad Bin Orhan Halled'Allahü Mülkehu
	M-Tip 2. Murad Bin Orhan
	M-Tip 3. Murad Bin Orhan
	M-Tip 4. Murad Han Azze Nasruhu
	M-Tip 5. Murad (Stilize)
Arka Yüz	M-Tip 1. Es-Sultan'ül A... Halled'Allahü Mülkehu
	M-Tip 2. Halled'Allahü Mülkehu
	M-Tip 3. Murad Bin Orhan
	M-Tip 4. Ramazan 790
	M-Tip 5. Aslan Figürü

Karacahisar Kalesi ve I. Murad Sikkeleri - Tarihsel Bağlam

Karacahisar Kalesi 2019-2022 yılları arasındaki kazı çalışmalarında ele geçen ön değerlendirme verilerine göre 1106 sikke tanımlanmış ve 722 adet okunabilir durumdaki sikke kalenin tarihine ilişkin bazı önemli çıkarımlara kaynaklık etmiştir. Önceki satırlarda da belirtildiği üzere kazı çalışmalarında bulunan bahse konu 722 sikkeden 281'i I. Murad'a ait olup ele geçen Osmanlı sikkeleri I. Murad döneminden itibaren II. Mehmed dönemine kadar kademeli olarak azalmaktadır⁷⁰. Osmanlı örnekleri ile birlikte kalede beylikler ve Osmanlı'ya ait anonim sikkelerin yanı sıra, Anadolu Selçuklu, Memlük, Roma, Bizans, Latin ve Anadolu Türk Beyliklerine (Germiyanoğlu, Karamanoğlu, Menteşeoğlu, Candaroğlu, Aydınoğlu, Altınordu) ait sikkeler ele geçmiştir. Söz konusu sikkelerin dağılımında ağırlıklı olarak kaledeki Erken Osmanlı sikkeleri ile çağdaş örneklerle karşılaşıyor olması dikkat çekicidir. Bahsi geçen

⁷⁰ Yıldırım Beyazıt sikkeleri 165 örnekle I. Murad sikkelerinden sonra en yoğun grubu oluşturmakta, sikke sayılarının diğer padişahlarda kronolojik olarak azalarak devam ettiği anlaşılmaktadır. Kaledeki kazılarda Fatih Sultan Mehmed'e ait 5 sikke ele geçmiş, II. Beyazıt, III. Mehmed, I. Selim ve I. Ahmed'e ait sadece birer sikke örneği bulunmuştur. Söz konusu dağılım kalenin 14. yüzyıl boyunca son derece yoğun bir iskân süreci yaşadığı bahsi geçen iskanın Fatih Dönemi ile birlikte azaldığı/sonlandığı yönünde bir sonuca işaret etmiştir.

dağılım, 14. yüzyılda ve özellikle I. Murad döneminde Osmanlı'nın askeri ve siyasi tarihinin/ilişkilerinin Karacahisar Kalesi'ndeki yansımaları olarak son derece anlamlıdır. Bu dağılım 1524 yılına ait Maliyeden Müdevver Defterindeki Fatih Sultan Mehmed döneminde kalenin terkedildiği yönündeki bilgiyi teyit etmektedir⁷¹.

I. Murad dönemi (1362-1389) sonuna gelindiğinde İznik (Nicea), Bursa (Prusa), İzmit (Nikomedia) ve Edirne (Adrianopolis) gibi Bizans'ın Bitinya ve Rumeli'deki en önemli kentlerini ele geçirmiş ve sınırları batıda Sırbistan'a kadar ulaşan Osmanlı'ların, Karacahisar Kalesi gibi ulaşım ve su temini açısından zorlu koşullara sahip muhkem bir yerleşkede iskânı devam ettirmemesi beklenirken, alandaki arkeolojik bulgular beklenenin aksine yoğun bir iskâna / askeri varlığa işaret eder. Kalede ele geçen sikkelerin yaklaşık % 40'nın I. Murad'a ait olması 1362 ile 1389 yılları arasında Karacahisar'ın oldukça yoğun olarak kullanıldığına ve stratejik bir nokta olarak korunduğuna işaret etmektedir ki kalenin konumu ve döneme dair tarih anlatılarında yer alan bazı bilgiler sikkelerin I. Murad dönemine ilişkin sunduğu verileri desteklemektedir.

Her ne kadar süreci kesintisiz bir kronoloji ile takip etmek mümkün değilse de, Osmanlı kroniklerindeki anlatılar, I. Murad döneminde Karacahisar Kalesi'nin de içinde bulunduğu bölgenin oldukça hareketli

⁷¹ İnalçık, "Karacahisar", s. 9-12.

tarihsel olaylara sahne olduğunu ortaya koyar. Eskişehir'in İznik ile birlikte Karamanoğullarının desteklediği I. Murad'ın kardeşleri İbrahim ve Halil'in taht mücadelesi sürecinde buldukları yerleşimler olduğuna dair modern literatürde görüşler bulunmaktadır⁷². 1380'li yılların başında Osmanlı Beyliği'nin doğu ve güneyindeki hâkimiyet alanını doğrudan etkileyen bazı gelişmeler yaşanmıştır. Bu gelişmeler içerisinde Osmanlı kaynaklarında en geniş yer bulanı Şehzâde Bayezid ile Germiyanoğlu Beyi Süleyman Şah'ın kızının (Sultan/Devlet Hatun) düğünüdür⁷³. Söz konusu düğünde Germiyan topraklarının büyük bir kısmının çeyiz olarak Osmanlı'ya verilmesi⁷⁴ ve aynı sürecin devamında Hamidoğullarının birçok yerleşiminin satın alınması⁷⁵ ile Osmanlı Beyliği'nin bölgedeki hâkimiyeti ve etkinliği son derece artmıştır.

Eskişehir gerek Germiyan gerek de Karaman ilişkileri bağlamında sınırdaki konumu itibari ile oldukça stratejik bir noktada bulunuyordu. 1380'li yılların başında Osmanlı'nın Germiyan ve Hamidoğulları topraklarındaki hâkimiyetinden rahatsızlık duyan Karamanoğulları ile Osmanlılar arasında ciddi bir rekabet ve yer yer çatışmaların yaşandığı bilinmektedir. 1386 yılında Karamanoğlu Alaaddin Bey'in I. Murad'ın Niş Seferi için Balkanlarda bulunduğu sırada Osmanlı topraklarına saldırmasının ardından gelişen sürece ilişkin Osmanlı kroniklerindeki anlatılar konumuz açısından üzerinde durulması gereken veriler içerir. Neşrî, Karaman seferi (1386-87) öncesinde I. Murad'ın Karaman elçisi ile Kütahya'da görüştüğünü, sonrasında askerlerin "Karahisar'a" geldiğini ve birkaç gün orada kaldıklarını bildirir:

*"...Hünkar elçinün sözine incinüp eyitdi: "Bire hey kûfte-hor!
Herze vü hezeyan söyleme. Var ol hayin Karaman-oglu'na di! Var
kuvvetin bâzûsına getürüp, ne hüneri varsa idüp, er olsun, erlik*

⁷² Halil, İnalçık, "Murad I", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (31), 2020, s. 156. Henüz 1361 yılında Karamanlıların Osmanlı karşıtı bir ittifak içerisinde olduğuna dair rivayetler hususunda bknz. Feridun M. Emecen, "Osmanlı Tarihinin İlk Büyük Savaş Anlatımı: Osmanlılarla Karamanlılar Arasındaki Frenkyazısı Muharebesi (1386/1387)", *Osmanlı Araştırmaları*, 49, 2017, s. 60. H. İnalçık 1363 yılında I. Murad'ın Eretna'nın Moğol birlikleri ile Karamanoğlu ordusunu Eskişehir'de bozguna uğrattığını ileri sürer. Bknz. İnalçık, *Murad I.*, s. 156.

⁷³ Âşıkpaşazâde, *age.*, s. 78-82.

⁷⁴ Âşıkpaşazâde, *age.*, s. 79.

⁷⁵ Âşıkpaşazâde, *age.*, s. 82.

*göstersün, işi bir yafta idelüm. Bana her yıl gazaya mani olmağa sa'y ider. Mani-i gazâyâ gazâ, gazâ-yı ekberdür. Bu yıl kâfirle gazâdan kalduk. Bâri anun şerrini def' idelüm." Elçiyi kovup, irtesi göçüp, üç göçde asâkir-i mansûre **Kara-hisar'a** gelüp, anda birkaç gün oturdılar. Ali Paşa dahî gelüp, anda hünkara kavuşdı...."⁷⁶*

Neşrî'nin kaydı Kütahya'dan sonra askerlerin "üç göçte" ulaştıkları ve birkaç gün konakladıkları "*Karahisar*" ile kastedilen yerin Karacahisar veya Afyonkarahisar'dan hangisi olduğuna açıklık getirmese de seferin tertibi faslında detayları anlatıldığı üzere çok merkezli ve çok hatlı bir planla başlayan Karaman seferinde üslerden birinin Karacahisar Kalesi olması muhtemeldir.

Bu sürecin sonucunda gerçekleşen ve Osmanlı'nın katıldığı ilk büyük meydan savaşı olarak tanımlanan Frenkyazısı Savaşı'nda Karamanoğlu ordusu büyük bir bozguna uğrayarak Konya'ya çekilmiş, kentin kuşatılması sonrasında I. Murad damadı olan Karamanoğlu'nu kızının (Nefise Melek Hatun/Sultan Hatun) da devreye girmesi ile bir kez daha affetmiştir⁷⁷. Ancak bu savaş Karamanoğulları'nın itibar ve imajına oldukça büyük zarar vermiş, bölgedeki hakimiyet ve etkinliği azalmış, bir anlamda Osmanlı'ya vasal olmuştur⁷⁸. F. Emecen'e göre Karamanlılar için Osmanlıların bir tehdit unsuru haline gelmesi ve her iki beylik

⁷⁶ Neşrî, *age.*, s. 103. Kitab-ı Cihannüma'daki bazı anlatılarda Karacahisar'dan "*Karahisar*" olarak bahsedilmektedir. (Bkz. Neşrî, *age.*, s. 33, 41, 103). Özellikle erken dönem anlatılarında Afyonkarahisar'dan "*Sahibün Karahisar*" olarak bahsedilmesine karşın farklı kaynak ve belgelerde ele aldığımız tarihsel süreçteki gibi Karahisar bahsi ile Sahibün Karahisar'ın mı yoksa Karacahisar'ın mı kastedildiği belirsizdir. (Bkz. Neşrî, *age.*, s. 33, 41, 103, 146, 182, 249, 344, 349-350, 352, 358, 385-386). Afyonkarahisar konum olarak Konya'ya daha yakın olmakla birlikte kuruluşundan itibaren Osmanlı toprağı olan Karacahisar'ın ve / veya Eskişehir ovasının ordunun toplanması için seçilip seçilmediğini bilemiyoruz. Ancak açık olan şu ki, Karaman seferi de dahil olmak üzere bölgedeki her türlü tehdide karşı Eskişehir ve dolayısıyla Karacahisar'ın stratejik konumu sebebi ile Osmanlı ordusu için üs merkezlerinden biri olarak kullanılmış olması muhtemeldir. Neşrî'nin anlatılarında yer alan ve H. 872'de gerçekleşen Karaman fethi sonrasında da Kara-hisar'a dönüldüğü yönündeki bilgi son derece anlamlıdır: "*Andan hünkâr Sultân Mustafâ'ya Karaman'ı bi-tamâmihi virüp, seferden dönüp, **Kara-hisâr'a** gelicek buyurdi, Mahmûd Paşa'nun çadırını ve otagını başına yıkup, azl idüp, cebehânesini kendü develerine yüldedüp, pâdişâh cebehanesine katdılar..."* Bkz. Neşrî, *age.*, s. 344.

⁷⁷ Bu sefer sonrasında itaatsizlik içerisinde olan Hamid ve Tekeoğlu Beylikleri itaat altına alınmıştır. Bkz. Neşrî, *age.*, s. 107-108.

⁷⁸ Emecen, "Osmanlı Tarihinin İlk", s. 62.

arasında uzun yıllar devam edecek mücadeleler bu savaş ile birlikte başlamıştır ki⁷⁹ 1388 yılındaki Bosna Bozgunu sonrasında büyük bir sefere çıkacak olan I. Murad başta Karamanoğlu tehdidine karşı olmak üzere Anadolu'da oldukça etkin önlemler almıştır:

"Sultân Murâd Gâzi esbâbın tehyie idüp bahâr olıcak , Gelibolı'dan geçmege azm idüp, Anadolu'da beş mu'temed bahâdur beg kodı. Biri Temür-taş Paşa, ki Işıklı ve Sanduklı ve Kütâhiyye vilâyetine emîridi. İkinci, Firûz Beg, ki Engûri sancagın yirdi. Üçünci, Temür-taş Subaşı, ki Sifri-hisâr'a ve Sakarya kenarına hakimdi. Dördüncü, Egirdir subaşısı Kutlu Beg. Bîşinci, Ak-şehr subaşısı Hâce Beg. Bu biş emire Anadolu'yu ismarlayup eyitdi: "İl issüz olup, harâm-zâdeler fesâd itmesün" didi. Yaya-başı İlyâs Beg'i dahı Anadolu'da kodı. Ve bi'l-cümle Anadolu'yu berkidüp, leşker-i azîmile sürüp Gelibolı'ya geldi...."⁸⁰.

Aktarılan metinden de anlaşılacağı üzere Osmanlı'nın 1388 yılında Balkanlara gerçekleştirdiği bu akın süresince Anadolu'da Sandıklı ve Kütahya, Ankara, Sivrihisar ve Sakarya hattı, Eğridir ile Akşehir olmak üzere beş ana bölgede güvenlik önlemi alınmıştır. Adı geçen yerleşimlerin tümünün Karamanoğlu topraklarına sınır hattında bulunması bu önlemlerin Karamanoğlu tehdidine karşı alındığını açıkça ortaya koyar⁸¹.

Timurtaş Subaşı'nın hâkim-sorumlu olduğu Sivrihisar - Sakarya hattındaki müstahkem alanlardan biri de Karacahisar Kalesi olmalıdır. Şikârî'nin I. Kosova Savaşı sürecinde Karamanoğulları'nın bazı Türkmen Beylikleri'nin de katılımıyla oluşturdukları büyük bir ordu ile Eskişehir'e geldikleri yönündeki bilgi, Eskişehir'in hem bahsi geçen saldırı hem de öncesinde gelişen Karaman-Osmanlı sefer-kuşatma-savaşlarında etkin bir rol üstlendiğine işaret eder:

"Elhâsıl-ı kelâm, 'Alâüddin emr eyledi. Kırk dört (bin) Karaman, Bolğâr, Kayser ve Turğud ve Bayburd Türkmân ve Kürd ve Moğol 'askeri Eskişehr üstüne gelüb sahrâyı bârgâh ile toldular. Germiyân

⁷⁹ Emecen, "Osmanlı Tarihinin İlk", s. 62.

⁸⁰ Neşrî, *age.*, s. 113-114.

⁸¹ H. İnalçık, I. Murad'ın Karamanoğlu'na güvenmediği için Kosova seferi öncesi Emir Timurtaş ve bazı sancak beyleri ile birlikte 5000 askeri Anadolu'nun koruması için bıraktığını belirtir. Bkz. Halil İnalçık, *Kuruluş Dönemi Osmanlı Sultanları (1302-1481)*, İSAM, İstanbul 2010, s. 103.

*ve Aydın ve Saruhân ve Hamîd ve Menteşâ ve Eşref otuz bin er ile anlar dahi gelmekte. Râvi eydür: Edrene ile İstanbul arasında Murâd Beg kâfir elinde şehid olmuş idi. Oğlu Bâyezid Hân yerine şâh olmuş idi. Ez-in-cânib, Karamanoğlu 'Alâüddin'in **Eskişehir önüne geldüğün** duyub otuz bin er cem' edüb Demirtaş ve Kutlu'yu evvel gönderdi. Yigirmi bin er ile kendisi dahi menzil be-menzil gelmekte. Ez-in-cânib, Mehmed Hân on yedi bin er ki Dâvudî zırlı Moğol dilâver ile otuz bin 'Osmân 'askerine karşı varub iki 'asker karuşub dört gün muhkem cenk kıldılar...' ⁸².*

Karacahisar Kalesi kazılarında bulunan I. Murad sikkeleri arasında 1388 tarihli (Ramazan 790) mangırın yoğunluğu,⁸³ I. Murad'a ait yedi akçeden altısının iktidarının 1382-1389 yılları arasına tarihlenen akçeler⁸⁴ olduğu göz önüne alındığında bahsi geçen tarihsel olaylar ile Karacahisar Kalesi arasındaki bağlantıyı güçlendirmektedir. I. Murad dönemindeki bu tasarrufun kaledeki sikkelerin dağılımı göze alındığında Yıldırım Bayezid, Çelebi Mehmed ve II. Murad dönemlerinde de devam ettiği anlaşılmaktadır. Karacahisar Kalesi'nde II. Murad dönemi sonrasına ait sikke örneklerinin yok denecek kadar az olması ve bir arşiv kaydındaki kalenin Fatih Sultan Mehmed döneminde terkedildiğine dair bilgi ile Karamanoğullarının yine bu dönemde ortadan kaldırıldığı göz önüne alındığında Karacahisar Kalesi'nin I. Murad döneminden Fatih dönemine kadar askeri amaçlı ve Türk Beylikleri ve özellikle Karaman tehdidine karşı kullanıldığı yönünde bir sonuca ulaşılır⁸⁵

⁸² Bkz. Şikârî, *Karamannâme (Zamanın Kahramanı Karamanîlerin Tarihi, Nşr. Metin Sözen, Necdet Sakaoğlu, İstanbul 2005, s. 791.*

⁸³ Karacahisar Kalesi kazılarının 2019-2022 yılları arasındaki çalışmalarda 40 adet Ramazan 790 sikkesi bulunmuştur.

⁸⁴ Karacahisar Kalesi'nde 2019-2022 yılları arasındaki kazılarda ele geçen 7 adet I. Murad akçesinden 6'sı 3. tipe dahil olan sikkelerdir. Bahsi geçen sikkelerin I. Murad'ın son dönemine tarihlenen sikkeleri olması Sahillioğlu'nun belirttiği gibi I. Murad dönemindeki askeri başarılar ve elde edilen toprakların gelirleri ile son derece güçlü bir ekonomiye işaret eder. Bknz. Sahillioğlu, *age*, s. 37. Aynı zamanda bahsi geçen sikkeler ile Karacahisar kazılarında bulunan 1388 tarihli mangırın sayısı kalenin I. Murad'ın son dönemindeki yoğun kullanıldığının önemli referanslarıdır.

⁸⁵ Karacahisar Kalesi 2019-2021 kazı sezonlarında bulunan 722 sikkeden 281'i I. Murad'a, 165'i Yıldırım Bayezid'e, 93'ü Çelebi Mehmed'e, 26'sı II. Murad'a, 5'i Fatih Sultan Mehmed'e ait olup, II. Bayezid, I. Selim, III. Mehmed ve I. Ahmed'e ait birer adet sikkeye rastlanmıştır.

Sonuç

I. Murad Hüdavendigâr adına 1362-1389 yılları arasında basılmış olan 8 (sekiz) tip sikke olup bu sikkelerin 3'ü akçe, 5'i ise mangırdır. Ön yüzünde bulunan çizgi sayılarına göre I. Murad'ın saltanatının ilk, ikinci ve üçüncü on yıllarına tarihlenen akçelerden "1. Tip" Orhan Gazi dönemi akçelerin genel karakterini sürdürmekte, II. ve III. tiplerde ise daha sade bir form ve içeriğin tercih edildiği anlaşılmaktadır. İlk defa I. Murad dönemi ile birlikte karşımıza çıkan mangırlar ise 5 farklı tiptedir. Ön yüzünde "Murad Bin Orhan Halled'Allahü Mülkehu" arka yüzünde ise "Es-Sultan'ül A... Halled'Allahü Mülkehu" yazılı olan "1. Tip" akçeler Osmanlı sikkeleri içerisinde "Sultan" ünvanı belirtilmiş ilk mangır örnekleri olması bakımından özel bir yere sahiptir. İki ayrı alt tipi olan "IV. Tip Mangırlar" ise I. Murad dönemine ait tarih yazılı tek sikkeler olmasının yanısıra Osmanlı sikkeleri içerisinde ay adı yazan ilk ve tek sikke olması bakımından özel bir gruptur. Literatürde az sayıda örnekle temsil edilen ve I. Murad'ın "5. Mangır Tipi" olarak ele aldığımız sikkelerin bir yüzünde aslan figürü diğer yüzünde stilize Murad yazısı bulunmakta, aslan figürünün Germiyanoglu sikkelerindeki figürler ile benzerliği dikkati çekmektedir.

Karacahisar Kalesi'nde 2019-2022 yılları arasındaki kazılarda ele geçen okunabilir durumdaki 722 sikkeden 281'i I. Murad'a ait akçe (7) ve mangırlardan (274) oluşmaktadır. Kazı çalışmalarında I. Murad'a ait olan örneklerden başka Yıldırım Bayezid (165), Çelebi Mehmed (93), II. Murad' (26), Emir Süleyman'a (10) ve Fatih Sultan Mehmed'e (5) ait örneklerin yanısıra birer adet II. Bayezid, I. Selim, III. Mehmed ve I. Ahmed'e ait sikke bulunmuştur. Sikkelerin sayısal yoğunluğu ve kronolojik dağılımı kaledeki iskanın Fatih Sultan Mehmed dönemi sonrasında büyük ölçüde azaldığı yönünde bir sonuç sunmuştur. Ayrıca bu dağılım Karacahisar Kalesi'nin I. Murad döneminde son derece aktif olarak kullanıldığına ve bu tercihte belirleyici olan temel etmenin Karamanoğullarının başı çektiği Türk Beylikleri'nin tehdidi olduğuna işaret etmiştir. Anadolu Türk Beyliklerinin yine başta Karamanoğulları olmak üzere Fatih dönemi ile birlikte Osmanlı hakimiyetine girmiş olması ve Fatih dönemi sonrasına ait sikkelerin kalede yok denecek kadar az sayıda ele geçmesi bu çıkarımın yazılı kaynağı ve arkeolojik kanıtları olarak son derece anlamlıdır.

Kaynakça

Ali Bey, "İ. Murad'ın Sikkeleri", *Türk Tarih-i Encümeni Mecmuası*, No:4, 81, İstanbul 1340, s. 244-256

Altinsapan, Erol - Gökalp, Z. Demirel - Yılmazyaşar, Hasan - Gerengi, Ali, "2011-2014 Kazıları Işığında Eskişehir Karacahisar Kalesi", *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3, (10), 2015, s. 621- 633.

Altinsapan, Erol - Palalı, Meydan, *Osmanlı Beyliğinin Kurulduğu Yer, Eskişehir Karacahisar Kalesi Kazı Buluntuları (2011-2014)*, Doğukütüphanesi Yayınları 2018.

Altinsapan, Erol - Gerengi, Ali, "Eskişehir Karacahisar Kalesi Kazı Çalışmalarında Bulunan Bir Grup Sikke", *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 58, 2017, s. 1-9.

Artuk, İbrahim - Artuk, Cevriye, *İstanbul Arkeoloji Müzeleri Teşhirdeki İslâmî Sikkeler Kataloğu*, C. II, İstanbul 1974.

Artuk, İbrahim, "Osmanlı Beyliğinin Kurucusu Osman Bey'e Ait Sikke", *I. Uluslararası Türkiye'nin Sosyal ve Ekonomik Tarihi (1071-1920) Kongresi (11-13 Haziran 1977)*, (ed. O. Okyar, H. İnalçık) Ankara 1980, s. 27-33

Artuk, İbrahim, "Murad I Sikkelerine Genel Bir Bakış", *Bellekten*, 184, 1983, s. 787-793.

Âşıkpaşazâde, *Osmanlı Tarihi (1285-1502)*, Haz. Necdet Öztürk, 1. Baskı, Bilge Kültür Sanat Yayınları, İstanbul 2013.

Aydın, Vildan, "Dr. Şevkullah Bal Koleksiyonu'ndaki Erken Osmanlı Sikkeleri", Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir 2022.

Boz, Cem, *Anadolu Selçuklu, İlhanlı Ve Beylikler Döneminde Sultan Öyüğü (Eskişehir)*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2020.

Damalı, Atom, *Osmanlı Sikkeleri Tarihi*, C. 1, Nilüfer Damalı Eğitim, Kültür ve Çevre Vakfı, İstanbul 2010.

Doğru, Halime, "Karacahisar Kalesi ve Osmanlı Devleti'nin Kuruluşundaki Önemi", *Sosyal Bilimler Dergisi*, Eskişehir 2001, s. 121-122.

Ehlert, Rolf, *Umlaufgeld Im Osmanischen Reich*, Band I, Heidelberg 2013.

Emecen, Feridun M., "Osmanlı Tarihinin İlk Büyük Savaş Anlatımı: Osmanlılarla Karamanlılar Arasındaki Frenkyazısı Muharebesi (1386/1387)", *Osmanlı Araştırmaları*, 49, 2017, s. 57-88.

Ender, Celil - Okay, Orhan, *Türk Nümizmatik Sözlüğü*, İstanbul 2007.

Halil Ethem Bey, *Müze-i Hümayun Meskûkât-i Kâdime-i İslâmiyye Kataloğu, Meskûkât-i Osmaniye, Kısm-ı Sadis*, C. I, Kostantiniyye 1334.

İnalçık, Halil, "Karacahisar / Karacaşehir Üzerinde Bir Belge", *VIII. Uluslararası Türkiye'nin Sosyal ve Ekonomik Tarihi Kongresi*, Ed. Nurcan Abacı, Lulu Press, Morrisville 2006, s. 9-12.

İnalçık, Halil, *Kuruluş Dönemi Osmanlı Sultanları (1302-1481)*, İSAM, İstanbul 2010.

İnalçık, Halil, "Murad I", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (31), 2020, s. 156-164.

Johnson, Brian - Şentürk, Şennur, *Saltanatın İki Yüzü*, YKB Sikke Koleksiyonu Sergi Kataloğu, No: 4, İstanbul 1995.

Kabaklarlı, Necdet, *Mangır, Osmanlı İmparatorluğu Bakır Paraları*, İstanbul 1998.

Karakoç, Kazım, "Orhan Gazi'nin Bugüne Kadar Bilinmeyen Eşsiz Mangır", *İkinci Numismatik Sempozyumu*, (31 Mayıs 2008), s. 60-65.

Manaz, Selma, *Bizans Dönemi Dorylaion'u ile Anadolu Selçuklu Şehri Sultan Eyüğü / Sultan Öyüğü'nün (Eskişehir) Fiziki Yapısı*, Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, (Eskişehir 2019).

Mehmed Neşrî, *Cihannümâ - Osmanlı Tarihi (1288-1485)*, haz. N. Öztürk, Çamlıca Yayınları, İstanbul 2008.

Ménage, Victor L., "The Menaqib of Yakhshi Faqih", *Bulletin of the School of Oriental and African Studies* 26, 1963, s. 50-54.

Niketas Khoniates, *Historia (Ioannes Ve Manuel Komnenos Devirleri)*. Çev. Fikret Işıtan, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1995.

Oruç Beğ, *Oruç Beğ Tarihi: Osmanlı Tarihi (1288-1502)*, haz. N. Öztürk, Bilge Kültür Sanat, İstanbul 2014.

Paksoy, İ. Günay, "Anadolu'da Altın ve Gümüşe Vurulan Osmanlı Damgası", *Anadolu'da Paranın Tarihi*, ed. Bülent Arı, Ankara 2011, s. 163-206.

Paksoy, İ. Günay, "Osman Gazi'nin Şimdiye Kadar Yayımlanmış Tek Gümüş sikkesi üzerine Düşünceler", *I. Uluslararası Anadolu Para Tarihi ve Numismatik Kongresi (25-28 Şubat 2013) Bildiriler* (ed. Kayhan Dörtlük - Oğuz Tekin - Remziye Boyraz Seyhan), İstanbul 2014, s. 443-456.

Pamuk, Şevket, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Paranın Tarihi*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1999.

Parman, Ebru, "Eskişehir-Karacaşehir Köyünde Karacahisar Kalesi", *Kepiçek*, 15, 2002, s. 77-84.

Pere, Nuri, *Osmanlılarda Madeni Paralar (Yapı ve Kredi Bankasının Osmanlı Madeni Paraları Koleksiyonu)*, İstanbul 1968.

Ramsay, William Mitchell, *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası*, Çev. Mihri Pektaş, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1960.

Sağıt, Betül, *Anadolu Darplı İslâmî Sikkelerde Yazı (1071-1402)*, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2012.

Sahillioğlu, Halil, "Kuruluştan XVIII. Asrın Sonlarına Kadar Osmanlı Para Tarihi Üzerinde Bir Deneme", İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 1958.

Sahillioğlu, Halil, "Akçe", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (2), 1989, s. 224-227.

Sahillioğlu, Halil, "Dirhem", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (9), 1994, s. 368-371.

Srećković, Slobodan, *Akches: Orhan Gazi - Murad II, 699-848 AH*, Volume I, Belgrad 1999.

Sultan, Jem, *Coins of the Ottoman Empire and the Turkish Republic: A Detailed Catalogue of the Jem Sultan Collection*, California 1977.

Şikârî, *Karamannâme* (Zamanın Kahramanı Karamanîlerin Tarihi), Metin Sözen, nşr. Necdet Sakaoğlu, Karaman Valiliği - Karaman Belediyesi Yayınları, İstanbul 2005.

Tekin, Oğuz, "Mangır", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (27), 2003, s. 568.

Teoman, Gültekin, *Beylikler ve Erken Osmanlı Döneminde Anadolu'da Basılan Sikkeler Üzerinde Görülen Süslemeler (1300-1500)*, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2004.

Teoman, Betül - Teoman, Gültekin, Germiyanoglu Beyliği Sikkeleri, Uluslararası Batı Anadolu Beylikleri Tarih, Kültür ve Medeniyeti Sempozyumu – III- Germiyanoglu Beyliği, Ankara 2007, s. 169-200.

Teoman, Betül - Teoman, Gültekin, "Batı Anadolu Beylikleri Sikkelerinde Süslemeler", *XIX. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu (21-24 Ekim 2015)*, *Bildiriler Kitabı*, C.II, Ed. Ceren Ünal, Cengiz Gürbıyık, TTK, Ankara 2019, s. 231-256.

Teoman, Betül, "Erken Dönem Osmanlı Sikkeleri (1299-1453)", *Fetih Öncesi Osmanlı Sanatı ve Mimarisi*, Ed. Y. Özbek - A. Budak, Konya 2020, s. 399-434.

Tulay, A. Semih, *Genel Nümizmatik Sözlüğü*, İstanbul 2001.

Turgut, Vedat, "Germiyanogulları'nın Menşei, Vakıfları ve Batı Anadolu'nun Türkleşmesi Meselesi Üzerine", *Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi*, C. III, S. 5, (2017), s. 1-99.

Yılmaz, Hakan, " Osman Gazi'nin 700/1300-1301'de Yenişehir'de Bastırdığı Üçüncü Sikkesi", *Vakanüvis*, V.4, s, 81-120, Aralık 2019.

Yılmazyaşar, H. - Z. Demirel Gökalp (2022) Tarihsel Bağlamda Karacahisar Kalesi'nde Bulunan Bizans ve Avrupa Sikkeleri, *Anadolu Araştırmaları*, 2022, Sayı 27, s. 305-335.

Yırıkoğulları, Fethi Furkan, *Bursa Müze Müdürlüğünde Bulunan Orhan Gazi Sikkeleri*, İstanbul 2022.

Extended Abstract

This article has two main purposes. One of these aims is to make a numismatic analysis of the coins of Murad I based on the samples found in the excavations of Eskişehir Karacahisar Castle and the other aim is to show that these coins are a source for the history of Karacahisar Castle.

Eskişehir Karacahisar Castle is approximately 7 km from the city center. Karacahisar is a medieval castle at an altitude of 1010 meters, located in a very strategic position overlooking the roads of Seyitgazi, Kütahya, Bursa and Ankara. Eskişehir and its environs have played a strategic role throughout history, as it has been at the intersection of military and trade routes since ancient times.

The earliest coin found in the archaeological excavations in the castle belongs to Focas. Mikhael (820-829). VII. Konstantinos (913-959) ve X. Konstantinos (1059-1067) coins were also found during the excavations. Karacahisar is located on the border line where the struggles for dominance between the Seljuks and Byzantium have been intense since the second half of the 11th century. The castle must have played an active role in the wars of Dorylaion and Myryokephalon.

Karacahisar Castle, which was conquered by Osman Gazi in 1288, is an Ottoman settlement after this date. According to the narratives in the Ottoman chronicles, Turkmens (Especially Gemiyans) were settled in the empty houses after the conquest of the castle. According to the information in the Ottoman chronicles, the churches were converted into mosques, bazar was established, and the first tax was applied in the castle. The first sermon was read by Tursun Fakih in Karacahisar Castle. According to Neşri's account, the first coin was minted in this process. During the Osman Gazi period, the management of Karacahisar was given to Orhan Gazi, Tursun Fakih was appointed as a judge and Gündüz Alp was appointed as a subaşı. Karacahisar Castle, which was used extensively from the Osman Gazi period to the end of the Murad II period, was abandoned during the reign of Fatih Sultan Mehmed.

It is known that 3 different types of silver coins were minted during the reign of Murad I. These coins are dated according to the number of lines on them. Mangır, the first examples of which appeared in the

period of Murad I, are of 5 different types. There is no date on 4 of these coins. In a mangır type (Type 4), both the year and the month are written. "Murad bin Orhan Halle'Allahü Mülkehu" is written on the front side of "type 1" mangırs and "Es-sultanü'l halled'Allahü Mülkühu" on the reverse side. This coin is the first Ottoman mangır with the title "es-sultan" inscribed. The name of the sultan (Murad) and his father (Orhan) is written on one side of the second type of mangır, and on the other side is Hullide Mülkühu. In the samples classified as the third type, Murad Bin Orhan is written in a square frame on both sides of the coin. This type of coin of Murad I is found extensively in Karacahisar excavations.

The five type of coin of Murad I, a kind of mangır, is important in that it is the only coin with a mint date. It is the only Ottoman coin with the name of the mentioned mangır month (Ramadan). Murad and azze nasruhu are written on the front and Ramazan 790 is written on the reverse. These mangırs have a sub-variant with faulty mints and different fonts.

There is a lion figure on one side and a stylized Murad writing on the other side of 5th type mangırs, which is not very similar in literature.

During the excavations between 2019-2022 in Karacahisar Castle, 7 silver coins belonging to Murad I were found. The lightest of these coins is 0.8 grams, the heaviest is 1.21 grams, the average weight is 1.04 grams, and the average diameter is 13.71 mm.

The main reasons for the different sizes and weights of copper coins are the impact differences, carelessness, die differences and abrasion.

The differences mentioned in the examples of Karacahisar Castle can be clearly followed. The average weight of the 274 coins found in the castle is 1.73 grams, and the average diameter is 15.50 mm. The lightest mangır is 0.61 g (14 mm) and the heaviest is 4.44 g (21 mm). Among the Murad I coins in Karacahisar Castle, 7 samples have a weight of 4 gr or more. The diameter of all these coins is 20 mm. and above. Diameter size of the smallest sample is 12 mm. , the largest is 26 mm.

It is understood that the practice of giving the date in prose on the coins of the Orhan Gazi period was abandoned during the reign of

Murad I. The date and month name, first appearing on Type 4 coins, were not repeated on any later Ottoman coins.

The coins of Murad I are designed in a simpler form than those of Orhan and shorter expressions are included in their coins. The similarity of Type 1 coins dated to the first decade of Murad I and Orhan Gazi's coins is remarkable, indicating that Murad I imitated his fathers the coin patterns in his early years.

It is seen that "Kelime-i Tevhid", "Hullide Mulkuhu" and "Murad Bin Orhan" are written on the other coins of Murad I. Quite simple expressions were preferred in his coins. "Murad Bin Orhan" and "Murad Han", "Halled'Allahü Mülkehu", "Azze Nasruhu" and "Es-sultanü'l a(zam) / a(dil)" are written on Murad I's Mangirs.

According to the preliminary evaluation data obtained during the excavations of Karacahisar Castle between 2019-2022, 1106 coins were identified. 722 legible coins have been the source of some important inferences about the history of the castle. As stated in the previous lines, 281 of the 738 coins found in the excavations belong to Murad I. The Ottoman coins found in the castle is gradually decrease from the period of Murad I until the period of Mehmed II. In addition to Ottoman coins, Anatolian Seljuk, Mamluk, Roman, Byzantine, Latin and Anatolian Turkish Principalities (Germiyanoglu, Karamanoglu, Menteseoglu, Candaroglu, Aydinoglu, Altinordu) coins were found in the castle. It is noteworthy that in the distribution of the mentioned coins, the Early Ottoman coins and contemporary examples are mostly encountered. The aforementioned distribution is rather meaningful as the reflections of the Ottoman military and political history/relations in the Karacahisar Castle in the 14th century and especially during the reign of Murad I. This distribution confirms the information in an archive document that the castle was abandoned during the reign of Mehmed the Conqueror.

The fact that approximately 40% of the coins found in the castle belong to Murad I, reveals that Karacahisar was used quite intensely between 1362 and 1389.

Eskişehir was at a very strategic point in terms of both Germiyan and Karaman relations, due to its location on the border. Eskişehir is one of the cities where the princes supported by the Karamanids lived during

Murad I's struggle for the throne. The city is the place where the Karaman army was defeated in 1363. These examples reveal the role and importance of Eskişehir on the border line in the 1360's struggle between with Karaman and the Ottoman Empire. It is known that at the beginning of the 1380s, there was a serious rivalry and occasional conflicts between the Karamanids and the Ottomans. In 1386, Alaaddin Bey (Sultan of the Karaman) attacked Ottoman lands while Murad I was in the Balkans.

After the Bosnian setback in 1388, Murad I, who went on a great expedition to the Balkans, took very effective measures in Anatolia, especially against the threat of Karamanoğlu. In this process, security measures were taken in five main regions in Anatolia: Sandıklı, Kütahya, Ankara, Sivrihisar Sakarya line, , Eğridir and Akşehir. The fact that all of the mentioned settlements are on the border line with Karamanoğlu lands clearly reveals that these measures were taken against the Karamanoğlu threat. One of the fortified areas on the Sivrihisar - Sakarya line, where Timurtaş Subaşı is the judge-responsible, should be Karacahisar Castle. During the First Kosovo War, the Karamanoğulları's raids to Eskişehir with a large army formed with the participation of some Turkmen Principalities indicate that Eskişehir played an active role in the Karaman-Ottoman campaign-siege-wars.

Among the coins found in the excavations of Karacahisar Castle, the abundance of copper coins dated 1388 (Ramadan 790) and the fact that six of the seven silver coins belonging to Murad I dated to the years 1382-1389 are the proofs of the connection between the historical events described and Karacahisar Castle.

Considering the distribution of coins in the castle, it is understood that the strategic importance of the castle continued during the reigns of Yıldırım Bayezid, Çelebi Mehmed and Murad II. In Karacahisar Castle, the coins belonging to the sultans after Murad II are almost non-existent. Considering the information in an archive record that the castle was abandoned during the reign of Mehmed the Conqueror and that the Karamanids were eliminated during this period, it is concluded that Karacahisar Castle was used against the threat of the Turkish Principalities and especially Karaman from the reign of Murad I to the reign of Mehmed the Conqueror.